

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר יוסף אליפנט שליט"א

פסחים ל: - בענין בעל חוב למפרע הוא גובה

1. פסחים ל: , וז"ל, "מתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה וישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה: גמ', איתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כל היכא דאקדיש לוח וזבין לוח כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה וטריף ואתי מלוה ופריק דתנן מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים האלו כי פליגי דזבין מלוה וקדיש מלוה אביי אמר למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאילו הוה ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי אישתכח דהשתא קא קני."

ורש"י שם ד"ה כולי עלמא, וז"ל, "אפילו לרבא דאמר עד עכשיו היו ברשות לוח מודה הוא דאין מכירתו לאחרים מכירה ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואף על גב שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר (ויקרא כז) ואיש כי יקדיש את ביתו קדש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו."

2. קצות החושן סימן קי"ז סק"ב, וז"ל,

"ולרש"י מצאנו עוד שיטה אחרת בזה וזה לשון רש"י בפרק כל שעה (פסחים לא, א) רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה אביי אמר למפרע הוא גובה כל היכא דאקדיש או זבין לוח כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה ופריק ואתי מלוה וטריף. וז"ל רש"י ד"ה כולי עלמא לא פליגי: אפילו לרבא דאמר עד עכשיו היה ברשות הלוח מודה הוא דאין מכירתו לאחרים כלום ואין הקדשו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר איש כי יקדיש את ביתו קודש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו עכ"ל. והנה רש"י האיר עינינו בדברי קדשו בזה, דאע"ג דלרבא מכאן ולהבא הוא גובה אפילו הכי אינו ברשותו מיקרי, כיון דמושכנין הן אצל המלוה הוה דבר שאינו ברשותו, ולכן אין הלוח יכול למוכרו או להקדישו. אלא דסבירא ליה דגם המלוה אינו יכול להקדישו או למכור משום דאינו שלו עדיין, ואם כן שניהן אין יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו כדאיתא בגמרא (ב"ק סט, א) גבי גזל ולא נתייאשו הבעלים דשניהן אין יכולין להקדישו. ואע"ג דאין הנכסים קודם הגביה של המלוה אלא של הלוח מכל מקום השיעבוד עשאו כדבר שאינו ברשותו ולהכי אין הלוח יכול למוכרו לאחרים או להקדישו. וכי תימא אם כן כי אתי אחר כך לוח ומסלק לבעל חוב בזוזי נמי תתבטל המכירה כיון דבשעת המכירה הוה דבר שאינו ברשותו, דזה אינו, דהא למה זה דומה לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לכשאפדנה תהא הקדש דחל ההקדש כמבואר בפרק אעפ"י (כתובות נט, ב) ומפרש לה בש"ס שם דלא הוה דשלבליע כיון

דבידו לפדותו, ולהכי כשפודה הלוח חל ההקדש והמכירה למפרע. אלא כי אינו פודה אין המכירה חל משום דמחמת השיעבוד הוה כמו דבר שאינו ברשותו. ונמצא דרש"י סובר דאע"ג דרבא סובר מכאן ולהבא הוא גובה מכל מקום דבר שאינו ברשותו מיהא הוה, ולהכי כי אקדיש או זבין לוח אתי מלוה וטריף או פריק. ואם כן לפי זה תיקשי קדושת הגוף נמי אמאי מפקיע מידי שיעבוד הא הוה דבר שאינו ברשותו וכקושיה התוס' בפרק השולח (גיטין מ, ב ד"ה הקדש). ונראה בשיטת רש"י דאע"ג דקדושת דמים לא חיילא בדבר שאינו ברשותו דילפינן מכי יקדיש ביתו קודש, היינו דוקא קדושת דמים, אבל שור תם למזבח אפילו דבר שאינו ברשותו חיילא. וכיוצא בזה כתב בכסף משנה (פ"ב מהל' נדרים ה"י) דס"ל דקדושת הגוף חיילא אפילו בדבר שלא בא לעולם אע"ג דקדושת דמים לא חייל בדבר שלא בא לעולם עיין שם. וכן כתב בר"נ פרק אף על פי ובבית יוסף יורה דעה סימן רלד. ואם כן יש לומר הוא הדין לענין דבר שאינו ברשותו כל זה נלענ"ד בשיטת רש"י. אחר כך מצאתי בתשובת ריב"ש סימן שנט בשם תוספת הרא"ש שכתב אליביה דרש"י לחלק בין קדושת מזבח לקדושת דמים משום דכי יקדיש את ביתו קדושת דמים היא ע"ש, ושמתני שכוונתי ת"ל לזה. ואין להקשות מהא דאמרין במרובה (ב"ק סח, ב) ריש לקיש מוקי מתניתין דגנב והקדיש שהקדישוהו בעלים ביד גנב ופרכינן עלה ומי קדוש והאמר ר"י גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. ומאי פריך הא

בקדושת הגוף שפיר חיילא אפילו בדבר שאינו ברשותו, ור' יוחנן בקדושת דמים וכדיליף מכי יקדיש את ביתו קודש, דהתם בפרק מרובה (עז, ב) מוקי ריש לקיש למתניתין דגנב והקדיש בשוחט בעלי מומין בחוץ ופרש"י בקדם מומן להקדישן דאי בקדם הקדישן

למומן תו לא חזי למיפרק ע"כ. וא"כ כיון דריש לקיש מוקי לה במומן קדם להקדישן אם כן הרי הוא אינו אלא קדושת דמים והלכך פריך שפיר ומי קדוש והא הוי דבר שאינו ברשותו."

3. חידושי הגרי"ז על הרמב"ם הלכות שכנים (מופיע באתר)

4. נתיבות המשפט סימן ל"ז ס"ק י"ג, וז"ל,

"שאפשר שנוח לו וכו'. הנה בתומים סקיי"ח יצא לידון בדבר החדש, דבעל חוב יכול לגבות אף שהיה יאוש, דיאוש מטעם הפקר, וכשם שהבעל חוב יכול לטרוף מדבר שהפקיר [הלוה], כן יכול לטרוף מהדבר המיואש. ולפענ"ד הא ודאי ליתא, דאם כן אף ביאוש דאבידה כשיש לו בעל חוב ששעבד לו מטלטלי אגב קרקע, יכול לטרוף (מהמוכר) [מהמוצא] אבידה אחר יאוש, וזה לא שמענו מעולם. אלא ודאי דשאני יאוש מהפקר, דהא דבעל חוב יכול לטרוף מהקרקעות שמכר, כתב רש"י בפסחים דף ל' ע"ב בד"ה [כולי עלמא] דכולי עלמא אתי מלוה וטריף כיון דמחמת השיעבוד הוי כדבר שאינו ברשותו ולא הוי מכירה, ומשום הכי אתי וטריף, [ואין להקשות א"כ בגר שמת למה יגבה הבעל חוב מהזוכה בנכסיו] [להלן סימן ער"ה סעיף ל"א], והא שם לא שייך הטעם הנ"ל דממילא הוי הפקר. זה אינו, דהא קיי"ל [ב"ק ס"ח ע"ב] גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינן יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, אבל שניהם יחד יכולין, וכמו שכתב הב"ש ריש [הלכות] קדושין [סימן כ"ח סקט"ז], א"כ במלוה ולוה ג"כ הם יכולין למכור, וכיון שמת הגר הופקעה זכות הגר שהיה שלו ונשארה זכות המלוה, דדוקא

כשחי הגר היה מעכב הגר להמלוה, משא"כ כשמת לא נשארה שום זכות לעכבו, וכן שום אדם לא יוכל לגבות כיון דברשות המלוה הוא, חשוב גבי כל אדם כדבר שאינו ברשותו, מה שאין כן אבידה דמחמת שנאבדה חשוב כאינו ברשותו גם כנגד המלוה, וכיון שלא היה זכות להמלוה רק דהיה ברשותו, וע"י אבידה פקע המלוה, אבל זכות הלוה דשלו הוא לא פקעה זכותו, ואינו יכול שום אדם לזכות בו משום רשות הלוה, ולא פקעה באבידה מה שהוא שלו, רק רשות המלוה פקעה, משא"כ בגר כיון דהמלוה יודע היכן הוא, עדיין ברשותו קאי ולא פקעה זכותו, מה שאין כן יאוש דעיקר הא דמהני יאוש הוא רק לדבר שאינו ברשותו, דהא כל גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדישו מפני שאינו ברשותו, ואפילו הכי מועיל יאוש, דביאוש גזירת הכתוב הוא, ורחמנא בעל כרחו דידיה אפקה מרשותו, ולא מטעם הפקר הוא כלל, ואדרבה, במקום שהוא ברשותו לא מהני יאוש כלל, כמו שכתב הרמב"ן בב"מ במלחמות [י"ד ע"ב מדפי הרי"ף] גבי נטלה לפני יאוש, ובמקום אחר הארכתי בזה, ממילא גם הבעל חוב אינו יכול לטרוף, כיון דלא שייך הטעם שכתב רש"י בטריפת בעל חוב."

5. רש"י ב"מ דף יד: ד"ה לא בבעל חוב, וז"ל, "שטרפה בעל חוב ממנו בשביל חובו ולא גזולה היתה דההיא ודאי אית ליה שבחא דמכירה מעלייתא היא כל זמן שלא טרפה ממנו שאם פרע המוכר מעותיו לבע"ח הרי הוא מסולק מן הלקוחות הלכך כי משלם ליה יותר ממה שקיבל השתא הוא דהדר זבין מיניה קרקע המכורה לו ולא מחזי כשכר מעותיו."